

ارتقاء سرزندگی و حس تعلق به مکان در فضاهای شهری

(مطالعه موردی: منطقه ۵ شهر اصفهان)

فرزانه پورحیدر شیرازی

کارشناس ارشد مدیریت شهری از دانشگاه نورطوبی تهران

FarzanePoorheydar1@gmail.com

چکیده

امروزه ضرورت شناخت مولفه‌های تاثیر گذار بر کیفیت فضاهای شهری به منظور پاسخگویی به نیازهای شهروندان در راستای ارتقای حضور و سطح تعاملات اجتماعی آنها، بیش از پیش مهم جلوه می‌نماید. آشنا پنداری شهروند با محل سکونتش در فرآیندی از تجربه و آموزش ایجاد شده و تفاوت حس مکانی در اشخاص در شهرها و بافت‌های مختلف نتیجه تفاوت تجربیات حاصل از فعالیت‌ها و فضاها است. هدف این مقاله پرداختن به بررسی رابطه‌ی بین حس تعلق به مکان و فرهنگ بر کیفیت ادراک، تصویر ذهنی و سرزندگی شهروندان است تا از این گذر، بتوان مدیران، برنامه‌ریزان، طراحان و سیاست‌گذاران شهری را در جهت بهبود ارتباط شهروندان با محیط سکونتی آن‌ها و نیز افزایش سرزندگی محیط‌های شهری از طریق مشارکت دادن کاربران فضا در جهت تدوین چشم‌اندازهای توسعه‌های آتی یاری نمود و همچنین در انتها راهکارهایی جهت ارتقاء سرزندگی و حس تعلق به مکان ارائه شده است که در این حین از نمونه موردی‌های داخلی و خارجی موفق در این زمینه بهره‌جسته ایم. مقاله حاضر با روش تحلیلی-اسنادی انجام شده است و نتایج تحقیق بیانگر آن است که حوزه‌های فعالیت و معنا از نظر کاربران واجد اهمیت بیشتری از عناصر کالبدی بوده و همین امر، اهمیت برنامه‌ریزی در جهت ارتقای فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی را دوچندان می‌کند. در واقع، برنامه‌ریزی برای بهبود عامل کالبدی نیز بایستی در جهت افزایش امکان شکل‌گیری فعالیت‌های متنوع و نیز بهبود تصویر و سیمای محیط در ذهن کاربران فضا باشد تا موجب ارتقای میراث هویت و خاطرات جمعی و تجمع میراث ناشی از زندگی هر روزه شهروندان در محیط‌های شهری گردد.

واژه‌های کلیدی: حس تعلق به مکان، سرزندگی، خاطرات شهری، تعاملات اجتماعی، فضای شهری، اصفهان

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

مقدمه

شناخت اشتباهات گذشته همواره آسان بوده است، ولی یافتن شیوه‌هایی بهتر برای ساختن و آفرینش محیط‌های شهری انسان‌گرا (یا شهروندگرا) تر همیشه ما را با مشکلات بسیاری روبرو ساخته است. نخستین نکته این است که در میان اجزای یک محیط شهری، مکان‌ها باید مهم‌تر قلمداد شوند، و دومین اینکه، بررسی علل موفقیت نمونه‌های قدیم می‌تواند ما را در طراحی و مدیریت محیط‌های بدیع و نوین یاری بخشد که عرصه‌های عمومی مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری هستند. شناخت اشتباهات گذشته همواره آسان بوده است، ولی یافتن شیوه‌هایی بهتر برای ساختن و آفرینش محیط‌های شهری انسان‌گرا (یا شهروندگرا) تر همیشه ما را با مشکلات بسیاری روبرو ساخته است. نخستین نکته این است که در میان اجزای یک محیط شهری، مکان‌ها باید مهم‌تر قلمداد شوند، و دومین اینکه، بررسی علل موفقیت نمونه‌های قدیم می‌تواند ما را در طراحی و مدیریت محیط‌های بدیع و نوین یاری بخشد که عرصه‌های عمومی مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری هستند.

بیان موضوع

شادابی و سرزندگی حلقه مفقوده زندگی شهری است. سرزندگی بدین معنی که فرم شهر چگونه تداوم عملکردهای حیاتی و ارضای نیازهای بیولوژیکی انسانها را ممکن می‌سازد. حس تعلق به مکان عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌گردد. تعلق مکانی از لحاظ فرهنگی، منعکس‌کننده مولفه‌های اصلی حیات اجتماعی - فرهنگی است. در کل می‌توان گفت که حس تعلق به مکان و سرزندگی شهری محصول زنجیره‌ای از اقدامات منطقی، هماهنگ و برنامه‌محور می‌باشد. لذا تامین حس تعلق و سرزندگی شهری می‌بایست به عنوان یک هدف در تمام مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا مدنظر باشد. و با جایگزینی فرایندهای تصمیم‌گیری کیفیت‌گرا به جای کمیت‌گرا می‌توان به سوی ایجاد شهرهای دارای این خصوصیات گام‌های اساسی برداشت، و در پی ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان در کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی سامانه‌ی شهری از طریق طراحی شهری و مدیریت شهری پدیدار می‌شود.

اهمیت موضوع

کیفیت زندگی با سرزندگی رابطه معناداری دارد. کیفیت زندگی به دسترسی شهروندان به زیرساخت‌ها، هوای پاک، سکونت قابل‌وصول، کار و شغل مناسب و فضای سبز و پارک‌ها بستگی دارد. دسترسی متفاوت شهروندان به زیرساخت‌ها بی‌عدالتی است. سرزندگی شهری پدیده‌ای ادارکی - شناختی است که در جریان فرایند داد و ستد میان خصوصیات کالبدی و قابل‌ادارک شهر از یک سو و الگوها و رمزهای فرهنگی، توانایی‌های ذهنی، تجارب قبلی و اهداف ناظر از سوی دیگر شکل می‌گیرد. محله‌ی سرزنده، محله‌ای است برای همه، محله‌ای که نشانه‌های تاریخی را حفظ می‌کند. جذابیت، امنیت و کارآمدی در مراحل مختلف طراحی شهر به منظور حفظ و ایجاد سرزندگی، به عنوان عناصر اصلی مورد توجه قرار می‌گیرند. حس تعلق یکی از علائم و عوامل مهم در ارزیابی ارتباط انسان - محیط و ایجاد محیط‌های انسانی با کیفیت می‌باشد. این سطح از معنای محیطی بیانگر نوعی ارتباط عمیق فرد با محیط بوده و در این سطح فرد نوعی هم‌ذات‌پنداری بین خود و مکان احساس می‌نماید.

سوالات و اهداف

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

سوالات شامل:

- ۱- معیارها و هنجارهای سرزندگی و حس تعلق به مکان چیست؟
- ۲- حس تعلق و سرزندگی در محدوده تعیین شده به چه معناست؟
- ۳- مهمترین ویژگی‌های محدوده در جهت افزایش سرزندگی و حس تعلق به مکان کدام است؟
- ۴- از کدام ویژگی محدوده‌ی مطالعاتی می‌توان بیشترین بهره را در ایجاد سرزندگی و حس تعلق به مکان در طراحی برد؟
- ۵- چگونه می‌توان بین مناطق در محدوده‌ی مورد مطالعه ارتباط چند جانبه برقرار کرد؟
در شاخه‌ی اهداف، اهداف را به دو دسته‌ی اهداف خرد و اهداف کلان تقسیم می‌شود.

اهداف کلان شامل:

- ایجاد سرزندگی و حس تعلق به مکان در محدوده و ارتقاء آن

اهداف خرد شامل:

- گسترش مشارکت‌های مردمی در فضاهای شهری.
- فراهم آوری هنجارهای دلپذیری، گوناگونی و تنوع خوانایی، انعطاف‌پذیری و غنای حسی و هر آنچه که باعث ارتقاء عوامل مثبت محیطی می‌شود.
- ارتقاء کیفیت محیطی.

پیشینه تحقیق

سقراط هدف اصلی از ایجاد شهر را تأمین نشاط و خوشبختی شهروندان می‌داند و نه این که شهر به هیولایی تبدیل شود که شهروندان در آن علاوه بر این که آسایش و آرامش زندگی را بدست نیاورند، در تلاش بیهوده با مشکلات مختلف دست به گریبان شوند. این سخن سقراط رابطه دیرین و مستحکم میان دو مفهوم شهر و نشاط و سرزندگی و حس تعلق را به خوبی نشان می‌دهد. می‌توان از طیفی از تجارب متنوع نشاط و شادی شهری سخن گفت که در قطبی از آن شادی سطحی و گذرا و در قطبی دیگر شادی عمیق و ماندگار قرار دارد. به بیان دیگر، می‌توان در مقابل نشاط زودگذر از سرزندگی پایدار شهری سخن گفت. از دیدگاهی دیگر سرزندگی در سطح خرد به مفهوم تنوع فعالیت‌ها در عرصه همگانی و سازگاری آن با فضاهای شهری در چارچوب نظامی از قرارگاه‌های رفتاری است و برخی از شاخص‌های شناسایی محیط‌های سرزنده شامل میزان تراکم افراد پیاده در محل، تعداد، تنوع و ماهیت قرارگاه‌های رفتاری موجود، وجود فعالیت‌های موسمی، آهنگ و سرعت شهری، تنوع استفاده‌کننده تنوع فرم و رنگ در منظر شهری و نظایر این‌ها است.

همچنین کوین لینچ در کتاب "تئوری شکل شهر" (۱۳۸۱، ۱۶۶-۱۵۵) عمدتاً سرزندگی را مورد بررسی قرار می‌دهد و معتقد است که تأثیرات سرزندگی در فضای شهری به همراه ۵ عامل: معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی و عدالت، محورهای عملکردی را تشکیل می‌دهند.

سرزندگی باید به عنوان دغدغه و هدف برنامه‌ریزان و مدیران شهری بدل شود. از این رو ایجاد تحول اساسی در نظام برنامه‌ریزی و حرکت به سوی یک نظام برنامه‌ریزی طراحی-محور که در ذات خود کیفیت‌گراست را باید پیش شرط لازم تأمین سرزندگی

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

پایدار شهری دانست و از سویی دیگر باید توجه کرد که در آفرینش کیفیت سرزندگی در شهر، نقش مشارکت شهروندان نقشی جوهری است.

در شهرسازی نوین نیز بحثی با عنوان پایداری مطرح می شود که از مرحله آغازین با نام پایداری مسایل فیزیکی و کالبدی آغاز شده و به پایداری فرهنگی می رسد، می توان این گونه نتیجه گرفت سرزندگی که خود نیز شامل شاخص هایی نظیر زیست پذیری، پویایی، حس تعلق و... می باشد، باید به عنوان یک موضوع بسیار مهم در ایجاد فضاهای سرزنده شهری در نظر گرفته شود.

محدوده مورد مطالعه

اصفهان از نخستین شهرهایی است که نژاد آریایی در سرزمین ایران بنا نهادند و همواره از شهرهای بزرگ و مشهور این کشور بشمار می رفته و سابقه ی تاریخی طولانی دارد. در کوتاه سخن می توان تاریخ اصفهان را به دو دوره تقسیم نمود. دوران قبل از اسلام و دوران پس از اسلام. درباره ی اصفهان قبل از اسلام اطلاعات جامع و کاملی در دسترس نیست و یا شواهد و مستندات تاریخی آن بسیار محدود می باشد، اما شکوفایی، گسترش و بنای عظمت شهر اصفهان همزمان با ظهور اسلام آغاز می گردد. امروزه به دلیل واقع شدن در مرکز فلات ایران و محل تقاطع راههای ارتباطی عمده و همچنین دارا بودن شرایط مساعد طبیعی و اقلیمی، در طول رشد خود در ادوار مختلف تاریخی از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده است.

منطقه ۵ و محله ی حسین آباد در جنوب غربی اصفهان فعلی واقع شده است و ساختار کالبدی منطقه پنج در دوران صفوی از یک محور سیاحتی-تفریحی شامل چهارباغ، باغات حاشیه زاینده رود در سمت غرب سی و سه پل، محله بزرگ جلفا و در سال های بعد باغ بزرگ فرح آباد در جنوب غربی منطقه تشکیل می گردد.

روش تحقیق

این مقاله با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و همچنین مطالعات اسنادی و کتابخانه ای و با کمک مجموعه ای از مطالعات میدانی نوشته شده است.

تحلیل روش تحقیق

تحقیق فرآیندی برنامه ریزی شده و نظام مند برای یافتن حقایق یا فهم عمیق مسائل است که در پی یافتن پاسخ به سوالات مطرح شده انجام می یابد (حافظ نیا، ۱۳۸۵). بنا به نظر یین (Yin, ۲۰۰۳) موقعی که سوال اصلی یک پژوهش با کلمات "چرا" و "چگونه" آغاز می شود و نیز در جایی که پژوهش اشاره به یک پدیده معاصر (مشکلات روز جامعه) دارد، معمولاً از متد نمونه موردی (Case Study) استفاده می شود. در پژوهش حاضر از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. در این پژوهش، ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه ای حوزه ها، ابعاد و معیارهای عمومی حفظ هویت، خاطره و فرهنگ و جهت افزایش سرزندگی و حس تعلق به مکان فضاهای شهری استخراج شد. سپس با مطالعه مستقیم محدوده توسط نگارنده، معیارهای عمومی مستخرج از منابع، برای بررسی از طریق پرسشنامه تنظیم شدند و خاطره پذیری، سرزندگی و کیفیت فضا در یک مدل مکانی با سه مولفه کالبد، فعالیت و معنا مورد سنجش قرار گرفته اند. در این راستا از دو روش مشاهده مستقیم جهت شناخت عناصر و ابعاد مختلف

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

محیط و تنظیم معیارها و مشاهده غیرمستقیم (پرسشنامه) و تحلیل پاسخ‌های کاربران برای تعیین عوامل موثر بر کیفیت و مطلوبیت فضاهای منطقه پنج شهر اصفهان با تاکید بر نقش سرزندگی و حس تعلق به مکان استفاده شده است. یافته‌های تحقیق در زمینه‌ی ضرورت عناصر موجود در سرزندگی و حس تعلق به مکان در محدوده بر اساس اطلاعات به دست آمده از پرسش نامه‌ها، اکثریت کاربران منطقه پنج (۷۲ درصد) در بازه سنی ۳۵ تا ۴۵ سال هستند. سپس از نظر مطلوبیت و اهمیت مراکز مختلف منطقه پنج از نظر کاربران را مورد بررسی قرار داده ایم که بیانگر اهمیت فضاهای سبز و مراکز تجاری نسبت به سایر مراکز می‌باشد. منطقه پنج به دلیل وجود راههای اصلی و قرارگیری مراکز مهم تجاری و اداری مراجعین مردمی زیادی دارد. در مورد حضور مردم در این منطقه با توجه به خرید روزانه، خرید ماهانه، هفتگی و حضور نامنظم سوال شده است که طبق جواب‌ها به این نتیجه رسیده ایم که بیشترین درصد به نامنظم اختصاص دارد که نشان می‌دهد منطقه‌ی پنج یک نقطه‌ی مهم و مرکز مهم کانونی در جذب جمعیت بوده است که علاوه بر استفاده‌ی ساکنین آن منطقه (شامل خرید روزانه و هفتگی)، مورد استفاده‌ی ساکنان سایر مناطق اصفهان نیز می‌باشد. بر طبق نتایج حاصل از پرسش نامه این گونه برداشت می‌شود که از نظر کاربران فعالیت‌های انتخابی (تفریحی و تجاری) مهمترین عامل سرزندگی و حس تعلق به مکان در منطقه پنج بوده و بعد از آنها زیر حوزه‌های بستر مصنوعی، عوامل تداعی کننده معانی، برانگیختگی کیفیت بستر طبیعی، فعالیت‌های اجتماعی و فعالیت‌های اجباری در درجه‌های بعدی اهمیت قرار دارند. بنابراین نتیجه می‌شود مهمترین حوزه در ایجاد سرزندگی و حس تعلق به مکان از نظر کاربران حوزه‌ی فعالیت‌ها و بعد از آن به ترتیب حوزه‌ی معنا و سپس حوزه‌ی کالبد قرار دارند.

فضاهای شهری

مفهوم فضا و فضای شهری در طول تاریخ تفکراجتماعی و در قالب مکاتب تئوری کلاسیک ونو شکل گرفته است. برای مثال از نظر ارسطو، فضا مجموعه‌ای از مکان‌هاست و زمینه‌ای است پویا با اعراض کیفی متفاوت. این اعراض و آن زمینه، فضا را با اصالت عمل تنظیم کرده و اسلوب می‌بخشند. (نوربرگ شولتز، ۱۳۵۴: ۸۰)

فضا مفهومی به خودی خود بدیهی نیست. این مفهوم معنایی به مراتب گسترده‌تر از تعریف نسبتاً ساده‌ی فضای فیزیکی یا طبیعی که به طور ضمنی در مباحث مطرح می‌شود و به ابعاد سه‌گانه‌ی جهان بیرونی یعنی به تواترها، جدایی‌ها و فاصله‌های میان افراد و اشیا و میان اشیا اطلاق می‌شود، دارد. (فکوهی، ۱۳۸۳: ۲۶۱) از نظر راپاپورت نظریاتی که در مورد مفهوم فضا به عنوان بعد مهمی از محیط به ویژه در ارتباط با روابط انسانی ارائه می‌شود، مختلف است. برخی فضا را تعیین کننده‌ی روابط انسانی می‌دانند که به جبریون معروفند. بعضی فضا را بعدمادی جامعه فرض می‌کنند و روابط اجتماعی را در شکل دادن به آن مؤثر می‌دانند. بعضی معتقدند فضا امکانات و محدودیت‌هایی ایجاد می‌کند که مردم براساس معیارهای فرهنگی خود آن را انتخاب می‌کنند. (تولایی، ۱۳۷۲: ۷) فضای شهری چیزی نیست جز فضای زندگی روزمره‌ی شهروندان که هرروز به صورت آگاهانه یا نا آگاهانه در طول راه، از منزل تا محل کار ادراک می‌شود. (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۳۲) فضای شهری به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های مفهوم فضا، از مقوله‌ی فضا مستثنی نیست. بدین معنی که ابعاد اجتماعی و فیزیکی شهر رابطه‌ای پویا با یکدیگر دارند. در واقع فضای شهری

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

مشمول دو فضای اجتماعی و فیزیکی می‌شود. (مدنی پور، ۱۳۷۹: ۴۸) یک فضای شهری را می‌توان بر مبنای رویکردهای مختلف محیطی، جغرافیایی، معماری و... مطالعه و بررسی کرد. فضای شهری، عرصه‌ی ایفای نقش بازیگرانی است که هر یک به عنوان کنشگرانی از جامعه‌ی خود محسوب می‌شوند.

فضای شهری بستر مشترکی است که مردم فعالیت‌های کارکردی و مراسمی را که پیوند دهنده‌ی اعضای جامعه است، در آن انجام می‌دهند و صحنه‌ای است که بر روی آن نمایش زندگی جمعی، در معرض دید قرار می‌گیرد. فضای شهری فضایی است که در آن با غریبه‌ها سهیم هستیم، مردمی که در اقوام، دوستان یا همکار ما نیستند. فضایی است برای سیاست، مذهب، دادوستد و ورزش. فضایی برای همزیستی مسالمت‌آمیز و برخوردهای غیرشخصی در واقع می‌توان فضاهای شهری را معادل عرصه‌های عمومی نیز توصیف نمود. (صالحی، ۱۳۸۷: ۸۹)

سرزندگی

فضاهای شهری از آن جهت که تجلی کالبدی باورها و ارزش‌های فرهنگی جامعه است، می‌تواند در احساس هویت و یا بی

هویتی تاثیرگذار باشد. فضای شهری برای ساکن آن نقش ظرف تمامی تجربیات فردی و جمعی را دارد و در این میان ارتباط تجمع خاطره‌های شهرنشینان و عامل زمان موجب ایجاد خوانش‌های متفاوت و پژوهش‌های گسترده در زمینه ارتباط مداخلات و توسعه‌های جدید در متن شهر و تعامل نسل‌های متفاوت کالبد و محتوا در کنار یکدیگر است. این همنشینی گفته و پیام‌فالکنر را به یاد می‌آورد که "گذشته هیچ‌گاه نمرده است، در حقیقت حتی سپری نشده است." به دلیل همین ارتباطات است که گرایش‌ها به سمت برنامه‌ریزی در جهت افزایش سرزندگی محیط‌های شهری با نظر به هویت و میراث خاطرات شهروندان و توجه به ایجاد تداوم تجربیات شهری با رویکردی مشارکتی است. در این راستا، سولاتی که مطرح می‌شود این است که انباشت خاطره و فرهنگ چگونه بر ارتباط شهر و شهروندان و کیفیت زندگی آنان اثر می‌گذارد و دوم اینکه مدیران، برنامه‌ریزان، طراحان و سیاست‌گزاران شهری برای بهبود ارتباط شهروندان و محیط سکونت آن‌ها و افزایش سرزندگی محیط‌های شهری بایستی چه ابعادی را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و چگونه از مشارکت کاربران فضا در جهت تدوین چشم‌اندازهای توسعه‌های آتی و حفظ ارزش‌های م

می‌توان تنوع و فعالیت‌پذیری را به عنوان دو مولفه تاثیرگذار در سرزندگی فضاهای شهری دانست. یکی از راه‌های رسیدن به تنوع به کارگرفتن نمادهای شهری اند که برگرفته از کالبد موجود و ارزش‌های بافت تعریف می‌گردند که به خوانایی مکان افزوده و آن را به نماد تبدیل می‌کند. از دیگر عوامل سرزندگی، ایجاد کاربری‌های متنوع و متناسب با هر سکانس، استقرار کاربری‌های خدماتی که تداوم حضور شهروند را در پی دارد و همچنین استقرار کاربری‌های اوقات فراغت، تنوع مبلمان و هماهنگی روشنایی مسیر بدنه‌ها و تاکید روشنایی روی عناصر و بناهای شاخص می‌باشد (پاکزاد، ۱۳۸۶) از آنجایی که فعالیت‌ها و کنش‌های متفاوت

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

به راحتی بر اساس نیاز، زمان و .. تغییر می کنند، در طراحی بایستی از انعطاف مناسب برخوردار باشند. گوناگونی (تنوع) تجربه‌ی فضا دلالت بر ویژگی‌های محیطی مکان‌هایی می کند که واجد فرم‌ها، استفاده‌ها و معانی گوناگون باشد. کاربری‌های متنوع جاذب با تامین و تولید جریان‌هایی از جمعیت در فضاهای شهری این کیفیت را فراهم می آورد. (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲) هفت کیفیت کلیدی در سرزندگی از دیدگاه بنتلی و در جدول دوم نیز انواع سرزندگی از دیدگاه لاندری

جدول شماره ۲-۱: خلاصه‌ای از هفت کیفیت سرزندگی از دیدگاه بنتلی

عوامل مختلف تشکیل دهنده سرزندگی	
نفوذ پذیری	تعداد راه‌های بالقوه به یک محیط، اثر بر امکان رفتن مردم به مکانی، (طراحی نقشه کلی راه‌ها و بلوک‌های ساختمانی).
گوناگونی	سمت و سو دادن به حق انتخاب و جریان اعمال تجربه‌ها، اثر بر تنوع قابلیت‌هایی که به مردم عرضه می گردد، (استقرار انواع کاربری‌ها).
خوانایی	القاء تصویر ذهنی و سیمایی مردم در فرایند طراحی "طراحی تزئینات فضایی و ساختمانی واجد ابنیه و مکان‌های بیرونی"، اثر بر چگونگی درک مردم از فرصت‌ها و موقعیت‌های یک محیط بر آنان می دهد.
انعطاف پذیری	ترکیب توانمند مکان‌ها برای منطقه‌های مختلف "تمرکز بر روی جزئیات تک بناهای بیرونی"، اثر بر توانمندی محیط برای پاسخگویی به استفاده‌های مختلف سازگار با اهداف متنوع مردم.
تناسبات بصری	جزئیات ظاهری یک مکان که مردم را از گزینه‌های قابل عرضه به خودشان آگاه کند (طراحی سیای بیرونی)
غنای حسی	اثر بر قوام گزینه‌های مربوط به تجربیات حسی مردم کیفیتی که باعث افزایش تجربیات حسی مردم به طوری که موجبات لذت آنان را فراهم آورد.
رنگ تعلق	امکان مهر و نشان خویش بر مکان را فراهم می آورد، زمینه‌سازی برای این که مردم به زدن نشان خویش بر مکان کار و زندگی خود تشویق شوند، آخرین تصمیمات مربوط به جزئیات فرم‌ها و مصالح.

جدول شماره ۲-۲: انواع سرزندگی از دیدگاه لاندری

<p>زیست پذیری: خود اکتفایی بلند مدت، پایداری، سازگاری، انطباق پذیری، خود احيایی</p> <p>سرزندگی: سطوح فعالیت، استفاده و مشارکت، تعاملات، ارتباطات، مبادلات و معادلات و سطوح نمایش (چگونگی تظاهر فعالیت ها و تعاملات در جهان بیرونی)</p>	<p>انواع سرزندگی و زیست پذیری</p>	<p>۱- سرزندگی اقتصادی: توسط سطوح اشتغال، درآمد خالص و استاندارد‌های زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی، شمار سالیانه گردشگران، عملکرد خرده‌فروشی‌ها، ارزش زمین و دارائی مورد ارزیابی قرار می گیرد.</p>
		<p>۲- سرزندگی اجتماعی: به وسیله سطوح فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی علاوه ماهیت ارتباطات اجتماعی سنجیده می شود. یک شهر سرزنده و زیست‌پذیری به لحاظ اجتماعی می تواند به واسطه سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه جمعی مدنی، دامنه وسیعی از شیوه‌های سرزندگی، روابط موزون و یک جامعه شهری را توصیف گردد.</p>
		<p>۳- سرزندگی و زیست‌پذیری محیطی: دو جنبه را در بر می گیرد. اول پایداری اکولوژیکی که در رابطه با متغیرهایی نظیر آلودگی هوا و صوت، دفع مواد زائد و فاضلاب، انبوهی ترافیک و فضاهای سبز قرار دارد و جنبه دوم، طراحی است که متغیرهایی مانند خوانایی، حس مکان، تمایز معمارانه، اتصال و ارتباط بخش‌های مختلف شهر، کیفیت روشنایی و این که محیط شهری تا چه حد دوستانه، امن و به لحاظ روانشناسی نزدیک شدنی است را در بر می گیرد.</p>
		<p>۴- سرزندگی و زیست‌پذیری فرهنگی: در برگیرنده بقاء، احترام و تجلیل از شهر و مردمانش، هویت، خاطرات، سنت، جشن‌های اجتماعی، تولید، توزیع و مصرف محصولات دست بشر و نشانه‌هایی که بیانگر ماهیت متمایز شهر می باشد است.</p>

حس تعلق به مکان

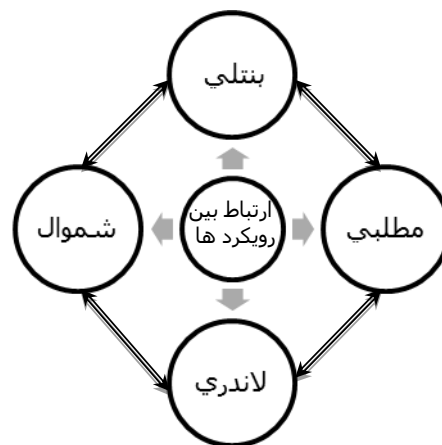
آنچه که در متون پژوهشی صورت گرفته در مورد ابعاد حس تعلق به مکان ارائه می‌شود، عمدتاً بر تعریف مکان به عنوان محیط اجتماعی است، از این رو تعلق به مکان عمدتاً تعلق به محیط‌های اجتماعی تعبیر و تفسیر می‌شود. برخی از محققین نظیر آلمتن ولو با تأکید بر نقش اجتماعی مکان، به تعاملات و ارتباطات فرهنگی - اجتماعی در مکان اشاره و تعلق به مکان را از منظر تعلق اجتماعی - یعنی گونه‌ای از تعلق به خاطر مردم (استفاده‌کنندگان) - تعبیر و تفسیر نموده‌اند. به طور کلی می‌توان دو دسته بندی را برای حس تعلق به مکان اشاره کرد:

- ۱- تعلق اجتماعی: این گونه از تعلق که عمدتاً بر پایه تعاملات و کنش‌های اجتماعی در محیط صورت می‌گیرد (کاشانی جو، ۱۳۹۲). لاوسون در کتاب معروف خود با عنوان "زبان فضا" با اشاره به قوانین اجتماعی محیط به عنوان ضوابط طراحی از آن‌ها با نام قوانین نا نوشته یاد برده که از هنجارهای ارزشی جوامع منبعث از فرهنگ و تعاملات اجتماعی اشاره می‌کند.
- ۲- تعلق کالبدی به مکان: این نوع از تعلق، بر گرفته از عناصر و اجزاء کالبدی مکان به عنوان بخشی از فرایند شناخت و هویت انسانی می‌باشد. ریچرولوارکاس در مطالعات خود به نقش مهم و اساسی تعلق کالبدی اشاره و از آن با عنوان ریشه داری یاد می‌نماید که بر این اساس فرد محیط را به همراه عناصر کالبدی آن در شکل دهی معانی تعلق به خاطر می‌سپارد. علاوه بر آنها تیلور نیز به همراه گروه دیگر به در بررسی خود از فضاهای عمومی در واحد‌های همسایگی، با اشاره به عناصر کالبدی، از آن با عنوان تعامل کالبدی یاد می‌نماید که معادل تعلق کالبدی به مکان می‌باشد. دلایل تدوین جدول ۱- به دلیل آنالیز راحت و آسان مطالب، طی فرایند، ۲- ارتباط بین دورویکرد سرزندگی و حس تعلق به مکان

جدول شماره ۲-۴: طریقه درصد گذاری به دو رویکرد سرزندگی و حس تعلق به مکان (مأخذ: نگارنده)

رویکرد	دانشمندان	امتیاز دهی
سرزندگی ۶۰٪	بنتلی	۴۰٪
	لاندری	۲۰٪
حس تعلق به مکان ۴۰٪	شموال	۳۰٪
	مطلبی	۱۰٪
جمع امتیازها		۱۰۰٪

فرایند سرزندگی و حس تعلق به مکان از نظر دانشمندان داخلی و خارجی

جدول شماره ۲-۳: حس تعلق به مکان از نظر شموال

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

سطوح مختلف حس تعلق به مکان	
بی تفاوتی نسبت به مکان	این سطح معمولاً در ادبیات حس تعلق به مکان مورد توجه واقع نمی‌شود ولی می‌تواند در سنجش حس تعلق به مکان مورد استفاده قرار گیرد.
آگاهی از قرارگیری در یک مکان	این سطح هنگامی است که فرد می‌داند که در یک مکان متمایز زندگی می‌کند و نمادهای آن مکان را تشخیص می‌دهد ولی هیچ احساسی که او را به مکان متصل کند، وجود ندارد. در این حالت فرد ممکن است بداند که در یک مکان مستقر است ولی نمی‌داند که بخشی از آن مکان است.
تعلق به مکان	در این سطح فرد نه تنها از نام و نمادهای مکان آگاه است بلکه با مکان احساس بودن و تقدیر مشترک داشتن نیز دارد، در این حالت نمادهای مکان محترم و آنچه برای مکان رخ می‌دهد، برای فرد مهم است.
دلبستگی به مکان	در این سطح فرد ارتباط عاطفی پیچیده با مکان دارد. مکان برای او معنا دارد و مکان محور فردیت است و تجارب جمعی و هویت فرد در ترکیب با معانی و نمادها با مکان شخصیت می‌دهد. در این حالت بر منحصر به فرد بودن مکان و تفاوت آن با دیگر مکانها تاکید می‌کند.
یکی شدن با اهداف مکان	این سطح نشانه در آمیختگی و پیوستگی فرد با نیازهای مکان است. در این حالت فرد اهداف مکان را تشخیص داده، با آنها منطبق شده و از آنها پیروی می‌کند. در فرد شور، عشق، حمایت و از خود گذشتگی نسبت به مکان وجود دارد.
حضور در مکان	این سطح به نقش فعال فرد در اجتماع که علت آن تعهد به مکان است، توجه دارد. در مقابل تمامی سطوح قبل که مبنای نظری داشتند. این سطح از رفتارهای واقعی افراد برداشت می‌شود.
فداکاری برای مکان	این سطح بالاترین سطح حس مکان است و فرد عمیق‌ترین تعهد را نسبت به مکان دارد و فداکاری زیادی برای گرایش‌ها، ارزش‌ها، آزادی‌ها و رفاه در موقعیت‌های مختلف از خودشان نشان می‌دهد. در این سطح آمادگی برای رها کردن علایق فردی و جمعی به دلیل علایق بزرگتر نسبت به مکان وجود دارد.

هویت و خاطرات شهری

آشناپنداری شهرنشین با محل سکونتش در فرآیندی از تجربه و آموزش ایجاد شده و تفاوت حس مکانی در اشخاص در شهرها و بافت‌های مختلف نتیجه تفاوت تجربیات حاصل از فعالیت‌ها و فضاها است. این فرآیند آشناپنداری در شهرنشین به دلیل ارتباط او با سکونتش در قالب خاطره‌سازی و ایجاد نوعی هویت براساس خوانش او از ریشه دار بودن اقامت در سکونتگاه و نوعی در آن جا بودن مداوم است. ویکتور هوگو در "نتردام پاریس" شهر را کتابی سنگی می‌خواند. والت بنیامین (Benjamin, 1999) شهر را کتابی حماسی می‌داند که حاصل به خاطر سپاری‌های انسان پرسه زن در شهر است.

مامفورد (Mumford, 1981) بر ارتباط میان زمان و فضای شهری تاکید می‌کند. شهرهایی که محصول زمان بوده و چون قالب‌هایی هستند که حیات متمدنی انسان در آن‌ها منجمد می‌شود. در این میان نه تنها یادبودها و ساختمان‌ها، بلکه قطعات رفتارهای اجتماعی، سنت‌ها و رسومات و فعالیت‌های شاخص نیز می‌توانند در محیط شهری باقی مانده و مشاهده شوند. آلدو روسی (Rossi, 1984) نیز شهر را بایگانی‌ای از خاطرات شخصی و جمعی می‌داند که پیشامدهای انسانی در لایه‌های مختلف در

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

آن ثبت می شوند. مساله جهت دهی به خاطرات جمعی از طرف سیاست گذاران و برنامه ریزان شهری در راستای سیاست های ایجاد هویت جمعی در بسیاری از متون مرتبط با ارتباط خاطر، فرهنگ، هویت و زندگی هر روزه به نقد کشیده شده است. بررسی تعامل شهر در ارتباط با گذشته اش برای ساخت هویت شهری ضروری است و می توان گفت خاطر حاصل دستکاری گذشته از طریق فرآیند انتخاب است. (Huysen, 1997: 58)

نفوذ پذیری

نفوذپذیری فقط مکان هایی که برای مردم قابل دسترسی باشند، به آنها حق انتخاب می دهند. از آنجا که نفوذپذیری یکی از عوامل اساسی در دستیابی به مطلوبیت است، باید در اولین مراحل طراحی فضاهای شهری مورد توجه قرار گیرند. (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲) یک عنصر کلیدی در مورد قلمرو عمومی قابلیت نفوذپذیری و دسترسی است. این ماهیت نوعی قدرت از طریق کنترل فضا و دسترسی به آن می باشد. نیروهای مختلفی در جامعه به صورت هدفمند قابلیت دسترسی را برای کنترل محیط های ویژه و اغلب برای محافظت از سرمایه گذاری ها کاهش می دهند. به منظور رسیدن به نفوذپذیری در فضای شهری، ایجاد امکان رابطه متقابل بصری در فضا می باشد. دسترسی را میتوان مهمترین عنصر و خصوصیت عملکرد فضاها دانست، دسترسی در قالب های متفاوتی بیان می شود (مثل: دسترسی به افراد، دسترسی به فعالیت ها، دسترسی به کالاها و منابع، دسترسی به اماکن و اطلاعات و...) (Echenique et al, ۱۹۷۲)

خوانایی

به طور معمول بخشی از درجات حق انتخابی که به وسیله یک مکان عرضه می گردد با میزان خوانایی آن ارتباط پیدا می کند، یعنی مردم تا چه حد می توانند به فهم یا درک آن مکان نائل شوند (بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲) پاکیزگی و زیبایی در فضاهای شهری، امکان حضور پذیری و استفاده از فضای آن را افزایش خواهد داد و در انتها فضای شهری باید با ایجاد احساس نظم بین اجزا، آن را به عنوان فضایی متناسب به بیننده عرضه کنند، به عبارت دیگر باید فضای شهری باید واجد کیفیت تناسبات بصری باشد. (مجتهد سیستانی، ۱۳۸۷)

تعاملات اجتماعی

بر اساس هرم نیازهای مازلو (۱۹۵۴) احتیاجات افراد به دو گروه تقسیم می شود، نخست نیازهای مادی و جسمانی که در صورت ارضای این دسته طیف دیگری از نیازها مطرح می شود که به بعد روحی و روانی زندگی انسان باز می گردد. بر این اساس یکی از نیاز های فطری انسان ها نیاز به برقراری تعاملات و رابط اجتماعی است به طوری که انسان بدون برقراری روابط اجتماعی قادر به زیستن نمی باشد (رفیع پور، ۱۳۸۲) هر گاه عملی از شخصی سر زند که با پاسخ از سوی فرد دیگر همراه باشد، اصطلاحاً به این عمل متقابل دوسویه، تعامل اجتماعی یا کنش متقابل اجتماعی گفته می شود، در این صورت میان این دو شخص یک رابطه اجتماعی برقرار می شود (فیلدینگ آگبرن و نیمکوف، ۱۳۸۰) ساده ترین عنصر زندگی مشترک انسانی، کنش اجتماعی است، کنش اجتماعی، سلسله حرکات بارزی است که انسان برای دستیابی به هدفی نسبت به انسان دیگر انجام می دهد. افراد به برقراری رابطه اجتماعی نیاز ذاتی دارند و به همین دلیل موقعیت هایی فراهم می آورند تا بتوانند رابطه اجتماعی خود را تجربه کنند. رابطه اجتماعی در فضا اتفاق می افتد بنابراین فضا مجموعه ای از روابط اجتماعی میان گروه و مکان خاص را در بر می گیرد. نوع روابطی که در فضا برقرار می شود و شدت آن به فضا معنی می دهد (طالبی، ۱۳۸۳) فضاهای شهری محل حضور همه ی شهروندان

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

و مشارکت آنها در زندگی جمعیشان می باشد. این فضاها در مقیاس همه شهر عمل کرده و می بایست پذیرای گروه های مختلفی از شهروندان باشد. در آنجا شهروندان در یک رابطه تعاملی با یکدیگر، با هم بودن را آموخته و برای ارتقای حیات جمعی می کوشند (پاکزاد، ۱۳۸۶).

بررسی مولفه های سرزندگی و حس تعلق به مکان در فضاهای شهری

سرزندگی فضای شهری کیفیتی است که نشان از پویایی و جنب و جوش حیات هر روزه شهروندان در ارتباط با بستر سکونتشان است و این ارتباط دائمی در قالب انباشت تجربیات شهری جزئی از فرآیند تشکیل مکان و ایجاد حس تعلق به فضاهای شهری است. رویکرد لینچ در زمینه سرزندگی، عمدتاً موضوع زیست پذیری فضا با تامین امکانات حیاتی را مدنظر قرار می دهد. اما در رویکردهای نوین آفرینش کیفیت سرزندگی در شهر، نقش مشارکت شهروندان نقشی جوهری است و تعمیق تجربه حسی شهروندان از محیط های شهری و امکان مداخله و مشخص کردن فضاها، که از آن به ایجاد «رنگ تعلق» نام برده می شود از گام های اساسی در این مورد است. (گلکار، ۱۳۸۶، ۷۴) برای ارتقای این ارتباط، قدم اول تلفیق مطالعات و پژوهش های حوزه فرهنگ هویت و خاطره شهری با فرآیندهای برنامه ریزی است. در این راستا برای ایجاد چارچوبی مشارکتی، ابتدا بایستی مولفه های اصلی موثر در سرزندگی محیط شهری با رویکرد هویت و خاطره و معیارهای آن ها تبیین شود.

یکی از تاثیرگذارترین پژوهش ها در راستای تعیین مولفه های ارتباط شهروندان و محیط شهری، کتاب «روانشناسی مکان» «کانتر» (Canter, 1977) است. کانتر با ارائه مدل مکان، سه مولفه مشخصات کالبدی، فعالیت و معنا (مفهوم) را ابعاد اصلی هرگونه پژوهش در زمینه ارتقای کیفیت رابطه مردم و محیط شهری با رویکرد هویت و خاطره جمعی در طرح های توسعه معرفی می کند. وضعیت کالبدی بعنوان ظرف زندگی هر روزه با فعالیت به عنوان هرآنچه در این ظرف کالبدی تجربه می شود و معنا به عنوان علت واقع شدن این فعالیت ها معرفی می شود که تغییر هر یک از این ها بر دیگر ابعاد موثر است و برنامه ها و طرح های توسعه بایستی هر سه جنبه را لحاظ نمایند. که در بخش نمونه موردی به طور کامل هر یک از مولفه ها را مورد بررسی قرار می دهیم.

نمونه های داخلی و خارجی موفق در رابطه با سرزندگی و حس تعلق به مکان

از نمونه طرح داخلی می توان محله ی عباس آباد در شهر اصفهان را نام برد. محله عباس آباد در منطقه یک می باشد که از شمال به خیابان شهید فروغی در شمال غرب خیابان خرم در شرق خیابان چهارباغ پایین در غرب بزرگراه شهید خرازی و در جنوب خیابان شهید مطهری محدود می شود. محدوده مورد نظر نیز به نحوی با استخوان بندی اصفهان در ارتباط است. محله عباس آباد از سمت شرق به محور تاریخی - گردشگری چهارباغ عباسی، از غرب به خیابان دکتر شهید بهشتی (شاهپور قدیم) از شمال به مادی فرشادی و از جنوب به مادی نیاصرم محدود می شود و به ترتیب شریانهای شمس آبادی، ابوذر و اردیبهشت نیز از داخل سایت می گذرند.

از جمله عواملی که سبب انتخاب محله ی عباس آباد به عنوان مورد موفق می باشد، شامل:

۱. بیشترین درصد سرزندگی و حس تعلق به مکان در پهنه های محله عباس آباد نسبت به سایر محله های شهر تاریخی اصفهان.
۲. تأثیر گذاری عناصر مهمی مانند چهارباغ عباسی (درختانی با عمر بیش از ۴۰۰ سال) که محور تاریخی و گردشگری

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

اصفهان و خیابان شاهپور قدیم (خیابان دکتر بهشتی) در پیرامون سایت. ۳. کریدور های بصری خیابان عباس آباد ، اردیبهشت ، چهارباغ و در حاشیه ، محورهای سبزی چون مادی فرشادی در شمال و نیاسرم در جنوب محله ، که باعث تلطیف هوا ، سرزندگی و مطلوبیت بصری می شود. ۴. وجود نقاط مهم انواع کاربری ها در مقیاس شهری در محله عباس آباد ، ۵. سبزیبندی محور عباس آباد مطلوبیت بصری و سرزندگی بالایی را به سایت تلقین می کند. و با عرض کم و عبور یک طرفه از ایمنی لازم برخوردار می باشند. ۶. وجود سلسله مراتب دسترسی و محور های شاخص و نمادین جهت ایجاد خوانایی (دو محور نیاسرم و فرشادی) ، ۷. حضور پیاده و دوچرخه در معابر داخل سایت با وجود کریدور های بصری مناسب .

از نمونه موردی خارجی می توان محله منهتن در نیویورک آمریکا را نام برد. شهر نیویورک در شمال شرق ایالات متحده یک ابرشهر جهانی، تقاطع، فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و یک مرکز تجاری و مالی است. نیویورک در دهانه رودخانه هوستون به روی اقیانوس اطلس دارای ۵ منطقه یا کانتی است که ایالت نیورک را تشکیل می‌دهند. این مناطق عبارتند از: جزیره منهتن، بروکس، بروکلین، کوئینز و جزیره استیتین آیلند. نیویورک پرجمعیت‌ترین شهر آمریکا و قلب اقتصادی این کشور به حساب می‌آید. هم‌کنون جمعیت شهر ، نیویورک ۸۷۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد و به عنوان وسیع‌ترین شهر جهان شناخته می‌شود. (ماخذ : سایت اینترنتی گوگل) منهتن یکی از قدیمی ترین مناطق شهر نیویورک و به شکل شبه جزیره‌ای است که مهمترین مراکز تجاری و اقتصادی ایالات متحده آمریکا در آن قرار دارد. منهتن در میانه ی رودخانه هادسون از غرب و رودخانه شرقی از شرق است. از جمله اقداماتی که در جهت افزایش سرزندگی و حس تعلق به مکان در شهر نیویورک انجام شده است می توان به اجرای طرح های های لاین در سال ۲۰۰۴ اشاره نمود که ایده ی اصلی این طرح شامل استفاده از ساختار و سازه ی کهنه و تاریخی و بازسازی آن به عنوان قالب طرح که گویای خاطرات ۱۵۰ سال گذشته این منطقه است و امکان ارتباط ساکنان و بازدیدکنندگان را با گذشته ی این مکان فراهم می کند . زنده نگه داشتن هویت و حفظ ردپای تاریخی در این پارک خطی های لاین در منهتن مهمترین ایده شکل دهنده ی پروژه بود که به عنوان خواسته اصلی از طراحان توسط گروه دوستان های لاین و شهرداری مطرح شد . عابرا از پله ها و آسانسور های پارک بالا آمده و برای مدتی سفری به تاریخ شهرشان می اندازند . ساختمان‌های مرکز تجارت جهانی که در حملات یازدهم سپتامبر فرو ریختند، در قسمت جنوب غربی این منطقه قرار داشتند. هم اکنون در محل آن‌ها ساختمان‌های جدیدی به همراه یک بنای یادبود و «مرکز بین‌المللی آزادی» در حال احداث می‌باشد. قابل ذکر است که مجسمه آزادی که شاید مشهورترین نماد ایالات متحده آمریکا است در منطقه منهتن قرار دارد.

از خیابان های مهم منهتن می توان به خیابان برادوی و وال استریت که در طول زمان، نام وال استریت به عنوان «مکان افراد دارای نفوذ اقتصادی در آمریکا» شهرت گرفته‌است ، و از میدان های مشهور آن می توان به میدان های تایمز ، مدیسون ، راکفلر سنتر نامبرد. این مکان ها نمونه بارزی از سرزندگی و حس تعلق به مکان در محله منهتن است.

از نمونه خارجی دیگر می توان محله مرکزی واقع در شهر تورنتو در کانادا را نام برد. لبه آبی تورنتو ، ساحل و کناره دریاچه ی انتاریو در شهر تورنتو در کانادا است. در سال ۱۹۹۹ شهر تورنتو و دولت کانادا و نیروی کار تشکیل مجدد گروه اسکله ی تورنتو را در جهت ایجاد و توسعه مالکیت مشترک و طرح تجاری برای تشکیل کاربری های جدید بنا نهادند. (ماخذ : گوگل)

با این تغییرات در طول سالها ، ساحل تورنتو از یک بندر صرفا صنعتی و تجاری به فضای شهری پویا و سرزنده جهت حضور بیشتر شهروندان تبدیل شده است و نیز سبب افزایش تعاملات مثبت اجتماعی شده است . محله مرکزی شهر تورنتو که قلب اداری و تجاری شهر نیز محسوب می شود، بین خیابان های بلور در شمال، دریاچه انتاریو در جنوب، خیابان بی ویو و بزرگراه دان ولی در شرق و خیابان بترست در غرب محصور شده .دفتر مرکزی اکثر شرکت های کانادایی در ساختمان ها و آسمانخراش های این محله و افزایش شمار آپارتمان های مسکونی در سال های اخیر بیانگر علاقه مردم به شیوه زندگی در مرکز شهر است. پهنه های مسکونی

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

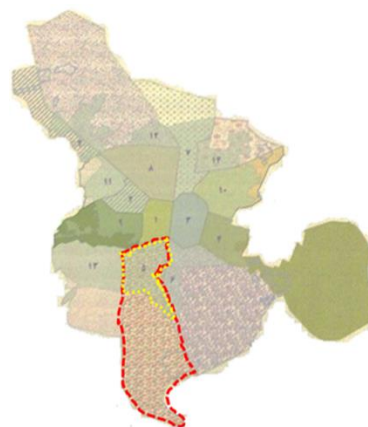
در محله ی مرکزی تورنتو دارای بافت شطرنجی می باشد که از نفوذ پذیری بالایی برخوردار است و بافتی منظم و هندسی می باشد. از جمله خیابان های مهم و پر رفت و آمد در محله مرکزی خیابان بی ویو ، بترست ، بلور ، یانگ ، یونیورسیتی ، بای ، کالج می باشد و همچنین مهمترین میدان این محله میدان دانداس و میدان کلیر می باشد. (سایت گوگل)

شناخت محدوده مورد مطالعه

استان اصفهان با مساحت ۱۰۶۱۷۹ کیلومتر مربع حدود ۶/۲۵٪ از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است. شهر اصفهان با طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه و ۴۰ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۰ ثانیه شمالی در مرکز ایران بعد از تهران و مشهد سومین شهر بزرگ ایران است. (<http://www.isfahan.ir>)

مساحت منطقه ی پنج ۳۲/۳ کیلومتر مربع، ۱۱/۷ درصد کل مساحت شهر اصفهان را شامل می گردد و جمعیتی معادل ۱۴۴۹۶۳ نفر را در بر می گیرد. میزان تراکم جمعیت منطقه ۴۴۸۸ نفر در کیلومتر مربع است که در مقایسه با تراکم جمعیت شهر اصفهان از تراکم کمتری برخوردار می باشد. در منطقه ۵ با توجه به وسعت و موقعیت خاص توریستی که دارد بار ترافیکی سنگینی وجود دارد که این انبوهی جمعیت به علت وجود مراکز تجاری ، تفریحی ، مذهبی و .. می باشد که از آن جمله می توان به وجود ۵۱ مسجد و ۱۲ امامزاده، تمرکز چهار هتل بزرگ کوثر، جلفا، چهل پنجره و مدرس، دبیرخانه شورای اسلامی شهر اصفهان و وجود کوه صفا با بهره‌وری عمومی در منطقه پنج، تاکید کرد در واقع وجود نقاط جذاب برای سفرهای درون شهری مانند خیابان خاقانی نیز، از دیگر ویژگی‌های خاص این منطقه است. همچنین منطقه پنج اصفهان از نظر سرانه فضای سبز در رتبه دوم، از نظر سرانه پارکینگ در رتبه دوم، از نظر سرانه کتابخانه در رتبه سوم و از وسعت نیز، پس از مناطق ۱۲ و ۴ در رتبه سوم قرار دارد. به عبارتی دیگر منطقه پنج را "توریسم زاترین" بخش اصفهان می نامند. با توجه به ویژگی های بیان شده منطقه ی پنج نمونه ای از فضاهای شهری است که دارای سرزندگی و حس تعلق به مکان بوده و برای بررسی دو رویکرد سرزندگی و حس تعلق به مکان نمونه ی مناسبی است.

تصویر شماره ۱-موقعیت منطقه ۵ در شهر اصفهان

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

در بسیاری طرح‌ها و برنامه‌های شهری برنامه ریزان و طراحان توجهی به رویکرد سرزندگی و حس تعلق به مکان ندارند. بنا به مطالعات انجام پذیرفته، سه حوزه خصوصیات کالبدی، فعالیت، معنای شکل گرفته از حیات هر روزه اذهان شهروندان، زمینه‌های شکل‌گیری هویت و خاطره و ایجاد سرزندگی و حس تعلق به مکان در محیط‌های شهری است. هرگونه اقدامی در زمینه ارتقای کیفیت فضاها و افزایش سرزندگی باید در جهت تعادل بخشی بین این سه حوزه و شاخص‌سازی محدوده مورد نظر صورت گیرد. در رابطه با ایجاد شناخت مورد نظر مطالعه ریخت‌شناسی عناصر کالبدی، نماها و خط آسمان، کیفیت فضاهای شهری، لبه‌های خیابان‌ها، نشانه‌های شهری، یادمان‌ها، مجسمه‌ها و گرافیتی‌ها، منظر طبیعی و طرز آمیزش آن با محیط مصنوع، تقویت فعالیت‌های اجتماعی و تفریحی و ایجاد مکان‌های سوم چون کافه‌ها و رستوران‌ها، گالری‌ها، فرهنگ‌سراها، تاکید بر کارکردهای روزانه و شبانه، ایمنی و امنیت، بهبود تسهیلات و مبلمان شهری و تاکید بر هویت، خاطره و معنای محیط‌های شهری بایستی مورد توجه برنامه ریزان و طراحان شهری قرار گیرد. استفاده از نظر کاربران فضا و مشارکت مردمی در مطالعه کیفیت فضاهای شهری، موجب می‌شود تا ارزش‌های هویتی و میراث خاطره شهروندان که ممکن است از دید مدیران شهری و برنامه ریزان توسعه پوشیده باشد، آشکار شود. این رویکرد مشارکتی با تاکید بر هویت فضا و حیات شهری در افزایش سرزندگی، روندی زمانبر و نیازمند توجه و مطالعات گسترده و مشارکت جویی وسیع از کاربران فضاها و بافت‌های شهری است که بر سیاست‌ها و اقدامات چندوجهی و جامع‌نگر با افزایش تعاملات اجتماعی و معنابخش به محیط از طریق خود شهروندان تاکید دارد و با استفاده از تفاوت‌خوانش‌ها و تکثر سلائق موجب افزایش پایداری اجتماعی و محلی می‌شود. پایداری‌ای که حاصل فعال شدن پتانسیل‌ها، حفظ ایجاد بسترهای خلق خاطره و تجربیات شهری است. نتایج پژوهش حاضر در محدوده مطالعه، نشان می‌دهد که حوزه‌های فعالیت و معنا از نظر کاربران واجد اهمیت بیشتری از عناصر کالبدی است و همین امر اهمیت برنامه ریزی در جهت ارتقای فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی را نشان می‌دهد. برنامه ریزی برای بهبود عامل کالبدی نیز بایستی در جهت افزایش امکان‌های شکل‌گیری فعالیت‌های متنوع و نیز بهبود تصویر و سیمای محیط در ذهن کاربران فضا باشد تا موجب ارتقای میراث هویت و خاطرات جمعی و تجمع میراث ناشی از زندگی هر روزه شهروندان در فضاهای شهری شود. با توجه به نظرات کاربران و در راستای تبیین راهکارهای کالبدی جهت ارتقای سرزندگی و حس تعلق به مکان در منطقه پنج و کیفیت فضاها، چندین دسته راهکار خرد و کلان ارائه شده است که در زیر به چند نمونه اشاره می‌کنیم:

۱. در قسمتهایی از منطقه که بافت قدیمی دارد محدوده ترجیحاً دارای بیش از دو کارکرد اصلی باشد. (تنوع کاربری)

۲. در قسمتهایی از منطقه که بافت قدیمی دارد غالب بلوک‌ها کوتاه باشد. (تنوع کالبدی)

۳. تراکم فشرده کافی مردم صرف نظر از علت حضورشان وجود داشته باشد. (تنوع فعالیت‌ها)

۴. ایجاد فضاهایی جهت برگزاری جشن‌های خیابانی و نمایشگاه‌های فصلی و فراهم کردن شرایط لازم (تنوع اجتماعی)

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

۵. توجه بیشتر به نور و روشنایی و نور پردازی مناسب در شب و ایجاد محله‌ی سرزنده‌ی ۲۴ ساعته (تنوع کالبدی)
۶. استفاده از مبلمان و المان‌ها و نماد‌های خاص با توجه به فضای منطقه (تنوع کالبدی)
۷. مشارکت دادن ساکنین در فعالیت‌های فرهنگی جهت افزایش تعاملات
۸. استفاده‌ی مناسب از زمین‌های بایر و خانه‌های متروکه جهت برطرف کردن کمبودهای محله
۹. اختصاص کاربری‌های تجاری در زمین‌های کم‌ارزش در جهت افزایش ارزش زمین
۱۰. ایجاد محورهای پیاده و هدایت عابرین پیاده به این مسیرها توسط نمادها و نشانه‌ها و افزایش رنگ تعلق
۱۱. ایجاد نفوذ پذیری مناسب از طریق تغییر نظام ارتفاعی در ورودی‌های محله
۱۲. مرمت ابنیه تاریخی جهت جلوگیری از فرسودگی بافت و حفظ پتانسیل‌های بافت
۱۳. تعریض معابر باریک در جهت جلوگیری از تداخل سواره و پیاده
۱۴. مکان‌گزینی مناسب پارکینگ‌ها جهت کنترل ترافیک و پارک حاشیه‌ای
۱۵. کاهش تردد خودروها تا جایی که با کاربری و کیفیت محیطی هر خیابان متناسب باشد

اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری

The first annual conference of Architecture, Urban planning & Urban management

- [۱] لینچ، کوین (۱۳۸۱) "تئوری شکل شهر" ترجمه حسین بحرینی، دانشگاه تهران.
- [۲] حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۵) "مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی" نشر سمت.
- [۳] Yin, R. K. (2003). Case Study Research (Design and Methods): Sage Publications.
- [۴] نوربرگ شولتز، کریستین (۱۳۵۴) "هستی، فضا و معماری" ترجمه محمدحسن حافظی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- [۵] فکوهی، ناصر (۱۳۸۳) "انسان شناسی شهری" تهران، انتشارات نی.
- [۶] تولایی، نوین (۱۳۷۲) "فضای شهری و روابط اجتماعی و فرهنگی" پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- [۷]، [۱۰]، [۲۳] پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۶). "راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران". تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
- [۸] مدنی پور، علی (۱۳۷۹) "طراحی فضاهای شهری نگرشی بر فرایند اجتماعی و مکانی" ترجمه فرهاد مرتضایی، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.
- [۹] صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) "ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن" نشر مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- [۱۱]، [۱۶]، [۱۸] بنتلی، ای یین (۱۳۸۲) "محیط های پاسخده" ترجمه مصطفی بهزادفر، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- [۱۲] کاشانی جو، خشایار (۱۳۹۲) "آشنایی با طراحی شهری از مبانی دانش تا نگرش های نوین" سازمان زیباسازی شهر تهران.
- [۱۳] Benjamin, W. (1999). The Arcades Project, trans. Eiland, H. and McLaughlin, K., Cambridge, MA: Belknap Press
- [۱۴] Mumford, L. (1981). The Culture of Cities, Westport, CT: Greenwood Press
- [۱۵] Huysen, A. (1997). The Voids of Berlin, Cultural Inquiry, Vol.24, No.1, pp. 58-81
- [۱۷] Echenique, Marcia; Crowther, David and Lindsay, Waltan (1972), a structural comparison of three generation new towns in urban space and structure, martin c & march C, Cambridge university. Press, G.B
- [۱۹] مجتهد سیستانی، ارم (۱۳۸۷) "شاخصه های کیفی مطلوبیت پیاده راهها و خیابان های شهری" کنفرانس بین المللی دانشجویان عمران، سمنان.
- [۲۰] رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۲) "آناتومی جامعه: مقدمه ای بر جامعه شناسی کاربردی" تهران، شرکت سهامی انتشار.
- [۲۱] فیلدینگ آگبرن، ویلیام و نیم کف، مایر فرانسیس (۱۳۸۰) زمینه جامعه شناسی، ترجمه امیرحسین آریان پور، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ سیزدهم
- [۲۲] طالبی، ژاله (۱۳۸۳) "روابط اجتماعی در فضای شهری" نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، ص ۱۶۱ تا ۱۸۰.
- [۲۴] گلکار، کورش (۱۳۸۶) "مفهوم کیفیت سرزندگی در طراحی شهری" نشریه صفا، سال شانزدهم، شماره ۴۴، صص ۶۶-۷۵
- [۲۵] Canter, D. (1977), The Psychology of Place, London, Architectural Press LTD.
- [۲۶]، [۲۷] www.google.com
- [۲۸] www.isfahan.ir